

TÜRKİYE'DE ARŞİV POLİTİKALARI VE CALİMERA PROJESİ

Dr. İbrahim KARAER¹

Bilgi toplumuna başarılı bir geçişin, yaşam boyu öğrenmeye yönelik eşliğinde yürütülmesi zorunludur. Yaşam boyu öğrenme fikri, aktif ve bağımsız olarak bilgi arama ve bilgi edinme yeteneğini ifade eder. Bu noktada, kültür mirası taşıyıcısı ve bilgi araştırma faaliyetlerinin odak noktasını oluşturan arşivler, kütüphaneler ve müzeler büyük önem kazanmaktadır.

Bilişim teknolojileri alanındaki gelişmelerin gittikçe artan oranda yeni fırsatlar sunması, arşiv hizmetlerinde de hızlı bir değişime sebep olmuştur.

Klasik ortamlarda tek nüsha olarak kayıtlı arşiv malzemesinin saklanması, korunması ve hizmete sunulması sorunlarını çözmek zorunda olan arşivler, elektronik ortamda üretilen arşiv malzemesini de kontrol etmek ve hizmete sunmak sorunu ile karşı karşıya gelmiştir.

Yeni teknolojiler bilginin daha yaratıcı bir şekilde ve daha eşit olarak dağıtılmasına hizmet etmekte; ayrıca kamu hizmetlerine daha hızlı ve kolay erişimi de sağlamaktadır.

e-Avrupa Projesi

Bilgi toplumunun temel yapı taşlarını, oluşturmak, daha ucuz, daha kolay, daha güvenli internet ve iletişim ağı kurulmasını sağlamak, insan kaynağına yatırım ve internet kullanımının yaygınlaştırılması ile e-ticaret, e-devlet, e-sağlık, e-çevre ve benzeri konularda daha iyi hizmet sunmak amacıyla *e-Avrupa Projesi* uygulamaya konulmuştur.

Arşiv, kütüphane ve müzelerde yeni teknolojiler kullanarak dijital hizmetlerin yaygınlaştırılması amacı ile CALİMERA projesi geliştirilmiştir. 1 Aralık 2003-31 Mayıs 2005 tarihlerini kapsayan projeye 48 kuruluş iştirak etmiştir.

e-Türkiye Projesi

Bu gelişmelerin dışında kalmak istemeyen Türkiye, 2001 yılında e-Türkiye Çalışma Gruplarını oluşturmuş, Ağustos 2002'de "e-Türkiye Girişimi Eylemi Planı" yayınlanmıştır. Söz konusu eylem planında arşiv ve kütüphane hizmetlerinin elektronik ortamda yürütülmesiyle ilgili aşağıdaki hedefler yer almıştır (74-75.s.)

1-Star'lard dosya ve haberleşme kodlarının belirlenerek tüm resmi yazışmalarda kullanılması.

2-Tarihi arşivlerden tasnifi tamamlanan belge serilerini elektronik ortamda araştırmaya açmak.

3-Elektronik ortamlarda oluşturulan ve oluşturulacak olan arşiv malzemelerinin standartlarını belirlemek ve yapılacak çalışmalar sonucu Elektronik Belge Rehberi'ni hazırlamak.

4-Kütüphaneler ve bilgi merkezlerindeki materyalin bibliyografik kayıtları ile seçilmiş önemli materyalin içeriğini elektronik ortama aktarmak ve internetten hizmete açmak,

5-Yazma eserlere ait bibliyografik kayıtlar ile tam metin kayıtlarını elektronik ortama aktarmak ve internetten hizmete sunmak.

e-Dönüşüm Türkiye Projesi

Türkiye'nin bilgi toplumuna geçiş çalışmalarının hızlandırılması, başta bilgi ve iletişim teknolojileri politikaları olmak üzere bilgi toplumu strateji ve politikalarının belirlenerek bu alanlardaki tüm faaliyetlerin bir bütünlük içerisinde yürütülmesi amacıyla yeni bir proje başlatılması kararlaştırılmış, bu bağlamda, 58. hükümet tarafından hazırlanan Acil Eylem Planı'nda *e-Dönüşüm Türkiye Projesi* 'ne yer verilmiştir.

27 Şubat 2003 tarihli ve 2003/12 sayılı Başbakanlık Genelgesi ile e-Dönüşüm Türkiye Projesi nin amaçları, kurumsal yapısı ve uygulama esasları belirlenmiştir.

4 Aralık 2003 tarihli ve 2003/48 sayılı Başba-

kanlık Genelgesi ile de *e-Dönüşüm Türkiye Projesi Kısa Dönem Eylem Planı* uygulamaya konulmuştur. Söz konusu eylem planında "Tarihi arşivlerdeki tasnifi tamamlanan belgelere ait katalog bilgileri ile görüntülerinin -elektronik ortamda hizmete sunulması" 52 numaralı eylem olarak yer almıştır.(22.s.)

e-Türkiye Projesi çerçevesinde arşiv ve kütüphanelerle ilgili tespit edilen bu hedeflerden bazılarının gerçekleştirildiğini görüyoruz. Mesela:

Kamu kuruluşlarının yazışmalarında birlikteliğin sağlanması amacıyla başlatılan Standart Dosya Planı, 25 Mart 2005 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanan 2005/7 nolu Başbakanlık Genelgesi ile uygulamaya konulmuştur.

Elektronik kayıt yönetiminin standartlarını belirlemek amacıyla Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü koordinatörlüğünde 2004 yılında başlatılan çalışma devam etmektedir.

Kütüphane kataloglarının ve önemli kütüphane materyali içeriğinin elektronik ortamda hizmete sunulması ile ilgili Milli Kütüphane, TBMM Kütüphanesi, ULAKBİM, YÖK Dokümantasyon Merkezi, üniversite kütüphaneleri ve diğer bazı kamu kuruluşlarının çok güzel çalışmaları mevcuttur.

Yazmalar konusunda Milli Kütüphane tarafından gerçekleştirilen ve www.yazmalar.org.tr 'den hizmete sunulan çalışmayı takdirle anmak gerekir.

Devlet Arşivlerinin Politikası

Tüm dünyada bilgiye erişimde demokrasi ve açıklık kavramları ön plana çıkmıştır. Toplumlar ve şahıslar kamu kayıtlarının yanı sıra özel kayıtlara da erişimde şeffaflık istemektedir. Bu anlayışın hakim olduğu enformasyon çağında kayıt yönetimi ve bilgiye erişimde arşivlere çok önemli görev ve sorumluluklar düşmektedir.

Böyle bir vizyonla hareket eden Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü:

1- Kurum çalışanları üzerinde performans değerlendirilmesi ve yerinde istihdam politikasını kararlı bir şekilde uygulayarak kurumda gerekli yapısal değişimleri gerçekleştirmek,

2- Kurumda yürütülen işlemlerin tamamını bilgisayar ortamında gerçekleştirerek, verimliliği ve kaliteyi artırmak, müşteri memnuniyetini esas alan bir anlayışı yerleştirmek,

3- Hedef kitlemiz olan yerli ve yabancı araştırmacılara dijital ortamda hızlı bir şekilde hizmet vermek ve kurumun gelişmiş ülke arşivlerine karşı rekabet gücünü artırmak,

4- Vatandaşın bilgi edinme hakkı çerçevesinde belgeye ulaşımını kolaylaştırmak ve gelecek nesillere sağlıklı bir Cumhuriyet Arşivi bırakabilmek için kamu kurum ve kuruluşlarında yürütülen arşiv hizmetlerinin belirlenen politika ve standartlara uygunluğunu daha sıkı bir şekilde izlemek, değerlendirmek ve denetlemek,

5- Tarihi hafızamız ve kültürel zenginliğimiz olan arşivlerimizi modern depolarda muhafaza altına almak, belgeleri dijital ortama aktararak orijinal belgelerin kullanımdan dolayı zarar görmesini engelleyerek gelecek nesillere sağlıklı bir şekilde devretmek,

6- Ülkemizi ilgilendiren stratejik konular ile kültürel zenginliğimizi Türk ve dünya kamuoyuna tanıttı faaliyetler gerçekleştirmek ve yayınlar yapmak.

7- Bütün bu sayılan iş ve işlemleri, kalite politikası çerçevesinde programlamak detaylandırmak ve uygulamak.

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü'nün Misyonu

Milli arşiv politikasının esaslarını belirlemek, kamu kurum ve kuruluşlarındaki devlet ve millet hayatını ilgilendiren arşiv belgelerinin arşiv tekniklerine uygun bir şekilde tutulmasını sağlamak ve bu belgelerin Devlet Arşivleri'ne intikalini gerçekleştirmek, arşivlerdeki belgeleri muhafaza ve tasnif etmek, yurtiçi ve yurtdışı arşivcilik alanındaki bilimsel gelişmeleri takip etmek, arşivlerde araştırma yapmak isteyenler ile bilim çevrelerine mevzuatta belirtilen şartlar çerçevesinde hizmete sunmak.

Kamu kuruluşlarının yanı sıra üniversite, vakıf, dernek, şirket gibi özel arşivlerin kuruluş çalışmalarına katkıda bulunmak ve karşılaştıkları sorunların çözümünde rehberlik etmektir.

Modern arşivciliğin ortak ilkesi olan açıklık

prensibi Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü'nün temel ilkesi haline getirilmiştir. Bu amaçla "Devlet Arşivleri'nde Araştırma ve İnceleme Yapmak İsteyen Türk veya Yabancı Uyruklu Gerçek veya Tüzel Kişilerin Tabi Olacakları Esaslar" 1 Mart 2002 tarih ve 24682 sayılı Resmî Gazetede yayınlanan 2002/3681 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla değiştirilmiştir. Yeni düzenleme ile Devlet Arşivlerine müracaat eden yerli ve yabancı araştırmacılara müracaat ettikleri gün izin verilmekte, müracaatını yapan araştırmacılar hemen katalog taramaya ve araştırmaya başlamakta; belge istekleri ise, 3 saat içerisinde karşılanabilmektedir.

Arşiv Kataloglarının İnternette Yayınlanması

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü'nde Osmanlı ve Cumhuriyet dönemine ait arşiv malzemesinin bilgisayar ortamında tasnifi, katalogların hazırlanması ve hizmete sunulması çalışmalarına 1991 yılında başlanmış, 18 Nisan 2002 tarihinden itibaren Osmanlı Arşivi katalogları ile Cumhuriyet Arşivi katalogları internet ortamında (www.devletarsivleri.gov.tr) araştırmacıların hizmetine sunulmuştur, internet ortamında hizmete sunulan kataloglarda kayıtlı belge sayısı:

- 1-Osmanlı Arşivi Katalogları 1.060.000
- 2-Cumhuriyet Arşivi Katalogları 180.000'dir.

Arşiv Belgelerinin Sayısallaştırılması

Tek nüsha olan arşiv belgelerinin kaybının önlenmesi, her türlü zararlı tesirlerden korunması, uygun görülenlerin elektronik ortamda hizmete sunulması amacıyla elektronik ortam aktarılması hedeflenmiştir. 2004 yılı sonu itibarıyla;

Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı'nda elektronik ortama aktarılan sayfa sayısı 1.877.000, Cumhuriyet Arşivi Daire Başkanlığı'nda elektronik ortama aktarılan sayfa sayısı ise 575.000'dir.

Kalite Belgesi

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, hizmetlerin verimini ve kalitesini yükseltmek, iş ve işlemlerde belirli standartlar getirerek kurumda hizmetleri "müşteri memnuniyeti" esası üzerine oturtmak için

"TSE Kalite Yönetim Sistemi Belgelendirme" çalışmalarını 2002 yılı ortalarında başlatmıştır. Uygulanan eğitim programından sonra TSE ile işbirliği halinde kurum iş tanımları ve personel mesai kriterleri yapılmış, yapısal düzenlemeler ile proses, prosedür ve talimatlar hazırlanarak 1 Ekim 2003'de uygulamaya konulmuştur. 4 Ekim 2004 tarihinde TS EN ISO 9000 Kalite Yönetim Sistemi-Belgesi'ni almıştır.

Maballi ve Özel Arşivler

Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü'ne bağlı Osmanlı ve Cumhuriyet Arşivleri'nin yanı sıra; Cumhurbaşkanlığı Arşivi, TBMM Arşivi, Topkapı Sarayı Arşivi, Dışişleri Bakanlığı Arşivi, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivi, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, Genelkurmay Askeri Tarih Araştırmaları ve Stratejik Etüd Başkanlığı Arşivi (ATASE) gibi kamuya ait arşivler; Türk arşivciliği bakımından büyük öneme haizdir.

İzmir Büyükşehir Belediyesi Arşivi, Bursa Büyükşehir Belediyesi Kent Arşivi, Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi, Koç Holding Arşivi, İnönü Vakfı Arşivi ve Kızılay Derneği Arşivi gibi mahalli ve özel arşivler de vardır.

Mahalli ve özel arşivlerin ellerindeki yerel sayısal içeriği açıp ortaya koymaları ve erişilebilir hale getirmeleri *Calimera Projesi*'nin en önemli hedeflerinden biridir. Böylece giderek küreselleşen dünyada, yerellik duygusunun destekleneceği düşünülmektedir. Ancak Türkiye'de araştırmacıların hizmetine açık mahalli ve özel arşivlerin sayısı yok denecek kadar azdır.

Türkiye'de milli arşiv politikasının belirlenmesinden sorumlu olan Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, kamu arşivlerinin yanı sıra, vakıf, dernek, şirket, vb. özel arşivlerin de gelişmesini arzu etmektedir. Bu konuda ihtiyaç duyulacak eğitim ve rehberlik hizmetlerinin karşılanması hususunda üzerine düşen görevi yapmaya hazırdır.

Not: 28 Mart-3 Nisan 2005 tarihleri arasında kutlanan 41. Kütüphane Haftası münasebetiyle 29 Mart 2005 tarihinde Milli Kütüphane'de düzenlenen "CALIMERA Projesi" konulu açılış oturumunda yapılan konuşmanın metnidir.